

Από του προσεχούς φύλλου αρχόμεθα της δημοσιεύσεως της σπουδαιωτάτης πραγματείας ΕΙΣ ΑΙΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑΣ, του διασήμου Αναρχικού Πέτρου Κροπότκιν, εν η σαφέστατα και πληρέστερα εκτίθενται και περιγράφονται αι διάφοροι φάσεις της ανθρωπίνης εξελίξεως προς την κατάκτησιν της εντελούς χειραφετήσεως του ατόμου.

(«Σοσιαλιστής», Αριθ. 51, σελ. 4, Αθήνα Β' Ιανουαρίου 1893).

ΕΙΣ ΑΙΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑΣ, ΠΕΤΡΟΥ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ Αναρχικού

Οι αστρονόμοι αριθμούσι του αιώνας καθώς τους αριθμούς· δι' αυτούς ο δέκατος έννατος αιών άρχισε το 1801 και ο εικοστός θ' αρχίση το 1901. Αλλά δεν έχει ούτω δια τον παρατηρούντα την ανθρωπότητα ως ιστορικός και ζητούντα να λάβη γνώσιν των αιώνων από των ιστορικών γεγονότων και προ πάντων από των επαναστάσεων αίτινες, καταστρέφουσαι εν ολίγοις ενιαυτοίς τας προλήψεις και τους γηράσαντας θεσμούς, δίδουσι το σύνθημα διά την μέλλουσαν εξέλιξιν, έως ότου μία άλλη επανάστασις έρθη να ρίψη το βάρος των λαϊκών εξεγέρσεων εν τη πλάστιγγι και εγκαινιάση νέαν χρονολογίαν διά την επί τα πρόσω πορείαν.

Συνέβη εν τούτοις, εξ αιτίας τινός ή άλλης, ώστε από πεντακοσίων ετών ο ιστορικός αιών δεν διαφέρει πολύ, τουλάχιστον εν Ευρώπη, του αστρονομικού αιώνος· το τέλος εκάστου αιώνος εσημειώθη διά μιάς των μεγάλων τούτων επαναστάσεων αίτινες εγχαράπτουσι νέον χαρακτήρα εις την ανάπτυξιν της ανθρωπότητος. Κατά το 1789 εξερράγη εν Γαλλία η επανάστασις διαδεχθείσα την της Αμερικής· από του 1648-1688 η επανάστασις εγένετο εν Αγγλία· από του 1567-1580 εις τας Κάτω Χώρας· Εις το τέλος του δεκάτου πέμπτου αιώνος εις Ελβατίαν· και εις το τέλος του δεκάτου τετάρτου αιώνος εις Βοημίαν. Το παν μας φέρει να πιστεύσωμεν ότι ο αιών μας δεν θα κάμη εξαίρεσιν εις τον κανόνα! Οι αστρονόμοι δεν θα έχωσιν ακόμη καταχωρίση την άφιξιν του εικοστού αιώνος όπου η επανάστασις θα έχη αναμφιβόλως περάνη τον δέκατον έννατον και ρίψη τας πολιτισμένας κοινωνίας εις νέαν διεύθυνσιν.

Πράγματι, η καταρρέουσα περίοδος μεταξύ δύο μεγάλων επαναστάσεων έχει πάντοτε χαρακτήρα ιδιαίτερον και οφείλει τον χαρακτήρα τούτον εις την φύσιν της επαναστάσεως δι' ης αύτη ήρξατο.

Οι λαοί προσπαθούσι να πραγματοποιήσωσιν εις τους θεσμούς των την δοθείσαν κληρονομίαν υπ' αυτής· αλλ' επειδή η κληρονομία είνε πάντοτε ατελής και εγκυμονεί εις την σειράν της καταχρήσεις, νέαι ιδέαι αναφύονται. Η ανανεωθείσα κοινωνία, καίτοι συμπληρώνουσα την καταστροφήν των θεσμών του παρελθόντος, προσκόπτει επί νέων προλήψεων και προνομοίων. Αγωνίζεται, κάμνει αποπείρας εξεγέρσεως – αποπείρας ως επί το πλείστον καταπινηθείσας ως το 1848 ή 1871,– και τότε η δυσαρέσκεια μεγεθύνεται, εκχυλίζει: νέα επανάστασις καθίσταται αναγκαία. Χρειάζεται νέα βεβαίωσις των νέων αρχών.

Είναι η πορεία της ιστορίας. Τοιούτον το παρελθόν, τοιούτον το παρόν. Ούτως, εν βλέμμα προς τα οπίσω επί του καταρρεύσαντος χρόνου από της μεγάλης επαναστάσεως, θα μας βοηθήση όπως καλλίτερον εννοήσωμεν ημείς οι έχοντες το ευτύχημα να ζώμεν εις την παραμονήν μιάς άλλης μεγάλης επαναστάσεως, εκείνο όπερ θα έχωμεν να πράξωμεν, των περιστάσεων βοηθουσών, ίνα εκδηλώσωμεν την θέλησίν μας και κατασρέψωμεν τους θεσμούς οίτινες εμποδίζουν την επί τα πρόσω πορείαν.

*

Δύο μεγάλα γεγονότα χαρακτηρίζουσι τον διαρρεύσαντα αιώνα από του 1879. Και τα δύο, παραχθέντα εκ της Γαλλικής επαναστάσεως, ήτις επανέλαβε διά λογαριασμόν της το έργον της επαναστάσεως της Αγγλίας, ευρύνουσα και ζωογονούσα αυτό δι' όλης της συντελεσθείσης προόδου αφότου η Αγγλική νοικοκυροσύνη είχεν αποκεφαλίση τον βασιλέα της και μεταφέρει την εξουσίαν εις τας χείρας ενός κοινοβουλίου. Τα δύο ταύτα μεγάλα γεγονότα είνε η κατάργησις της δουλοπαροικίας και η κατάργησις της απολύτου αρχής. –Το εν, αντικατασταθέν τώρα υπό του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, το άλλο υπό του κοινοβουλευτικού.

Η κατάργησις της δουλοπαροικίας και η κατάργησις της απολύτου αρχής, απονείμασαι εις το άτομον προσωπικός ελευθερίας τας οποίας ο δουλοπάροικος και υποτελής του βασιλέως δεν θα ετόλμων να ονειρευθώσιν, αλλ' αίτινες έμελλον επιτέλους να φέρωσι την κυριαρχίαν του κεφαλαίου– ιδού το έργον του δεκάτου εννάτου αιώνος. Αρξάμενον από της Γαλλίας το 1789, τω εχρειάσθειςαν εκατόν έτη ίνα κατακτήση την Ευρώπην. Μόλις ήτο αποπερατωμένον, μόλις το εκ Δυσμών ελθόν κύμα έχει εγγίση την Μαύρην θάλασσαν και τα σύνορα της Ασίας, όπου νέαι τάσεις, νέαι επιδιώξεις –η επιδιώξις του Σοσιαλισμού– εξεδηλώθησαν, και μία επανάστασις είνε ήδη έτοιμη να εκραγή όπως δώση ικανοποίησιν εις τας νέας τάσεις, εις την δίψαν ταύτην της ελευθερίας και ισότητος δι' όλους.

Το έργον της απελευθερώσεως, αρξάμενον υπό των Γάλλων χωρικών το 1789 (ή μάλλον το 1788)*, εξηκολούθησεν εν Ισπανία, εν Ιταλία, εν Ελβετία, εν Γερμανία και εν Αυστρία υπό των στρατιών των ξεβρακώτων. Δυστυχώς μόλις εισέδυσεν εις Πολωνίαν και παντελώς εις την Ρωσίαν.

Η δουλοπαροικία θα ηφανίζετο εξ Ευρώπης από του πρώτου ημίσεως του αιώνος, εάν η Γαλλική νοικοκυροσύνη, ελθούσα εις την εξουσίαν το 1794 επί των πτωμάτων των Αναρχικών, των Κορδελιέρων και των Ιακωβίνων, δεν είχε σταματήσει την επαναστατικήν φοράν, εγκαθιδρύσει εκ νέου την μοναρχίαν και παραδώσει την Γαλλίαν εις τον αυτοκρατορικών ταχυδακτυλουργόν, Ναπολέοντα τον πρώτον. Ο πρώην στρατηγός των ξεβρακώτων επρομυθοποιήθη να επανιδρύση τα δικαιώματα των Ευγενών και να στερεώσει την αριστοκρατίαν. Αλλ' η ορμητική ώθησις είχε δοθή και ο θεσμός της δουλοπαροικίας είχε λάβη θανάσιμον κτύπημα. Τον κατήργησαν εν Ιταλία και Ισπανία, μεθ' όλον τον πρόσκαιρον θρίαμβον της αντιδράσεως. Σοβαρώς προσβληθείς εν Γερμανία από του 1811, εξηφανίσθη οριστικώς το 1861, και ο πόλεμος του 1878 έφερε το τελικόν κτύπημα εις την δουλοπαροικίαν εν τη Βαλκανική χερσονήσω.

Ο κύκλος είνε τώρα συντετελεσμένος. Το δικαίωμα του τιμαριώτου επί του προσώπου του χωρικού δεν υφίσταται πλέον εν Ευρώπη, προπάντων εκεί όπου μένει πάντοτε η εξαγορά των φεουδαρχικών δικαιωμάτων, – συμβαίνει δε ώστε την στιγμήν ταύτην η Ρωσσία ευρίσκεται ακριβώς εις την θέσιν όπου ευρίσκετο η Γαλλία την παραμονήν της μεγάλης επαναστάσεως.

Οι ιστορικοί αμελούν το γεγονός αυτό. Βυθισμένοι εις τα πολιτικά ζητήματα, μας ομιλούν περί παντός εν τω κόσμω – Επιστήμης, θρησκείας, πολέμων κτλ. – όταν σπουδάζουσι τον δέκατον ένατον αιώνα. Αλλά δεν παρατηρούσι την σπουδαιότητα της καταργήσεως της δουλοπαροικίας, όπερ είνε εν τούτοις το ουσιώδες γνώρισμα του αιώνοσ μας. Οι μεταξύ των εθνών ανταγωνισμοί και οι πόλεμοι οίτινες υπήρξαν η συνέπειά της, η πολιτική της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας, περί της οποίας ενασχολούνται τόσοσ, – πάν τούτο απορρέει εξ ενός μεγάλου γεγονότος: εκ της καταργήσεως της προσωπικής δουλείας και της αναπτύξεως της μισθωτικής δουλείας και της αναπτύξεως της μισθωτικής δουλοπαροικίας ήτις την αντικατέστησε. Ο Γάλλοσ χωρικόσ, εξειρηρόμενοσ, προ εκατόν ετών, εναντίον του τιμαριώτου όστις τον έστειλλε να ραβδίζη τα τέλματα ίνα εμποδίση τους βατράχουσ να κοάζωσι διαρκούντοσ του ύπνου του, ηλευθέρωσε τους χωρικόσ της Ευρώπησ. Καίων το χαρτομάζευμα εν ω η υποταγή του διαφυλάσσετο, εμπρίζων τους πύργουσ και φονεύων επί τέσσαρα έτη τους ευγενείσ οίτινες ηρνούτο ν' αναγνωρίσωσι τα δικαιώματά του εις την ανθρωπότητα, έδωκε τον κλονισμόν εις την Ευρώπην, σήμερον ελευθερωθείσαν πανταχού του ταπεινωτικού τούτου θεσμού της δουλοπαροικίας.

(ακολουθεί)

(*) Η επανάστασις του 1789 εν Γαλλία, καθ' ήν ο λαόσ κατήργησεν την δουλείαν των Ευγενών, αποκεφαλίσασ τον βασιλιάν Λουδοβίκον 16ον επί της πλατείας της Γρέβησ.

(«Σοσιαλιστής», Αριθ. 52 Αθήνα Α' Φεβρουαρίου 1893).

ΕΙΣ ΑΙΩΝ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑΣ, ΠΕΤΡΟΥ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ Αναρχικού

(Εκ του Γαλλικού)

(Συνέχεια ίδε προηγ. φύλλον)

Εξ άλλου η κατάργησις της απολύτου εξουσίας κατηνάλωσεν εκατόν έτη και η τον γύρον της Ευρώπησ. Προσβληθείσα από του 1688 εν Αγγλία και νικηθείσα εν Γαλλία το 1789, η βασιλική εξουσία του θείου δικαιώματοσ δεν εξασκείται πλέον σήμερον ειμή εν Ρωσσία και Τουρκία· αλλά και εκεί ευρίσκεται εις τους τελευταίουσ της σπασμούσ. Και αυτά τα μικρά Βαλκανικά Κράτη έχουσι τα κοινοβούλιά των: μικροκοινοβούλια, αναμφιβόλωσ, αλλά μικροκοινοβούλια άτινα επιτρέπουσιν εις τους νοικοκυραίουσ να κυβερνώσι τους λαούσ, όπωσ οι βασιλείσ τους εκυβέρνων το πάλαι.

Ούτωσ, υπό την έποψιν ταύτην, η Επανάστασις του 1789 εξετέλεσε το έργον της. Η ισότησ έμπροσθεν του νόμου και η αντιπροσωπευτική κυβέρνησις, – αι δυο αύται αρχαί αίτινεσ συνεκίνουσ σφοδρώσ τους πάππουσ μας, – η Ευρώπη, εξαιρουμένησ της Ρωσσίας, τασ έχει εις τους κώδικάσ της. Κατά θεωρίαν ο νόμοσ είναι ίσοσ διά πάντασ, και πάντεσ έχουσι το δικαίωμα να συμμεθέξωσι της κυβερνήσεωσ.

Εκείνο το όποίον είναι πράγματι αύται, το γνωρίζομεν πάρα πολύ. Γνωρίζομεν τι αξίζει η πολλυθρύλλητοσ αύτη «ισότησ έμπροσθεν του νόμου», – τύποσ χρησιμεύων όπωσ αποκρύψη την υποταγήν του πτωχού εις τον πλούσιον, του εργάτου εις τον κεφαλαιούχον. Και γνωρίζομεν επίσης τι αξίζουσιν αυτόσ ο ίδιοσ νόμοσ και η αντιπροσωπευτική κυβέρνησις δι' ήσ η νοικοκυροσύνη κατέλαβε την εξουσιάν αφαιρεθείσαν από την Αυλήν.

Επίσης όταν μάσ ομιλούσι περί των μεγάλων αρχών του 1789 ή 1793, – και έχομεν προσφάτωσ σωρείαν παρομοίων ομιλιών – αποκρινόμεθα ότι αι αρχαί αύται έδωκαν πάν ό,τι ηδύναντο να δώσωσιν. Εάν η ελευθερία δεν υφίσταται, εάν η ισότησ δεν είναι ακόμη ειμή όνειρον και η αδελφότησ είσ λόγοσ, δεν είναι ότι αι δύο θεμελιώδεισ αρχαί της επαναστάσεωσ δεν έχουσιν λάβη την πλήρων των εφαρμογήν. Είνε διότι, μόναι, δεν εξαρκούσιν.

Άλλαι αρχαί – αρχαί όλωσ γόνιμοι ή εκείναι αίτινεσ ανηγγέλησαν με πληθώραν πομπωδών φράσεωσ εις τασ Δηλώσεισ των νοικοκυραίων – ανεκηρύχθησαν υπό του λαού εις τασ επαναστατικάσ λέσχασ από του 1789. Τασ αρχάσ ταύτασ, οι νοικοκυραίοι απέχουσι του να τασ διεκδικήσωσι, αυτοί οίτινεσ υπήρξαν οι πρώτοι όπωσ καρατομήσωσι

τους «αναρχικούς» ή τους «ατελείς αναρχικούς» οίτινες εγένοντο αι σάλπιγγές των. Αλλ' η λαιμητόμος δεν κατέπνιξε τας αρχάς ταύτας. Ζώσιν εν τω κόλπω των πληθυσμών: ωρίμασαν, έλαβαν σάρκα από εκατονταετίας: τας αναγνωρίζει τις εις παν ό,τι συνέβη κατά την διέλευσιν του αιώνος, και περί των αρχών τούτων, κατηραμένων υπό των νοικοκυραίων και ανευφημισμένων υπό των εργατών, περί των οποίων θα ομιλήσωμεν. Θα τας ίδωμεν αναγγελομένας, μεγεθυνομένας, αναπτυσσομένας και εγγύς του να επιβεβαιωθώσιν τώρα εν πλήρει ημέρα εν τη οδώ, εν τη ταραχή της επαναστάσεως.

*

Η κατάργησις της δουλοπαροικίας και της απολύτου εξουσίας των βασιλέων – τοιούτον υπήρξε το συντελεσθέν έργον υπό του αιώνος. Αλλά μεθ' οποίας βραδύτητος, και μετά πόσων επιστροφών προς τα οπίσω! Αφ' ότου η νοικοκυροσύνη ήλθεν εις την εξουσίαν εις την Γαλλία, αφ' ότου αύτη έλαβεν πλήρη εξουσίαν όπως εκμεταλλεύεται τους εργάτας, άνευ εμποδίων εκ μέρους του Κράτους και της αριστοκρατίας, επροθυμοποιήθη να κάμη ειρήνην μετά των ευγενών, ούς κατεδίωκεν ανηλεώς το 1793.

Ανεκήρυξεν έναν αυτοκράτορα ίνα σταματήσει την επαναστατικήν κίνησιν ήτις εξήτει ήδη την ισότητα των περιουσιών, τον θάνατον των νοικοκυραίων μονοπωλών και τοκογλύφων – τον Σοσιαλισμόν επί τέλους, καλώς ήδη αποδεδειγμένον εν τη συνομωσία του Βαβέφ.

Αργότερον επανεκάλεσε τους Βουρβώνους, επροθυμοποιήθη ν' αποδώσιν εν μέρος των περιουσιών των εις τους μεταναστεύσαντας ευγενείς, υποστήριξε την βασιλικήν εξουσίαν εναντίον του έθνους επί Καρόλου 10ου και επί Λουδοβίκου Φιλίππου, διατήρησε την περιωρισμένην ψηφοφορίαν μέχρις ότου εις τυχοδιώκτης κεκαλυμμένος διά του ονόματος του Ναπολέοντος επανίδρυσεν την καθολικήν ψηφοφορίαν ίνα στηριχθή επί των πληθυσμών. Και όταν κατά δύο επαναλήψεις, ο λαός των Παρισίων ανεκήρυξε την δημοκρατίαν, κατέπνιξε τας εξεγέρσεις του εν τω αίματι.

Δεν παρεδέχθη την δημοκρατίαν ειμή ότι υπήρξε βεβαία ότι η δημοκρατία, καθώς επίσης και η μοναρχία δεν θα ήγγιζεν εις τα προνόμια της και ότι θα καταπολέμει τας σοσιαλιστικάς τάσεις τας οποίας συνεταύτιζεν εξ ενστίκτου με την λέξιν δημοκρατία, τόσοσιν κατά το 1848 καθώς και το 1793.

Ως προς τα άλλα ευρωπαϊκά έθνη, εχρειάσθη η απανάστασις του 1848 ίνα απαλλαχθή η Γερμανία της δουλοπαροικίας και κάμη τα πρώτα βήματα προς την συνταγματικήν κυβέρνησιν. Εχρειάσθησαν τρομεραί εξεγέρσεις χωρικών εν Ιταλία και Ρωσία ίνα η σωματική δουλεία εξαλειφθή. Εγένετο χρεία μιάς διαδοχής αγώνων, στάσεων, καταλόγων μαρτύρων, εκατομβών επαναστατημένων, ίνα το έργον του αιώνος συντελεσθή.

Αλλά δύναται τις να είπη ότι δεν απέτυχε της επιχειρήσεως την οποίαν η επανάστασις τω άφηκεν ως κληρονομίαν. Ο τιμαριώτης, – κύριος του εδάφους και των χωρικών εκ δικαιώματος γεννήσεως – εξηφανίσθη. Η νοικοκυροσύνη βασιλεύει εν Ευρώπη· και εάν εν Ρωσία οι παλαιοί κάτοχοι δούλων απέκτησαν νέαν υπεροχήν από της αναγορεύσεως του Αλεξάνδρου 3ου, η εξουσία των δεν δύναται να είνε ειμή βραχείας διαρκείας. Εν Ρωσία όπως παντού είνε ο νοικοκύρης όστις κυβερνά και ο απολυταρχικός Αλέξανδρος 3ος είνε ο πρώτος του υπηρέτης. Νομίζει τον εαυτόν του μονάρχην απόλυτον, αλλά δεν τολμά να κάμη εν βήμα χωρίς να ερωτήσει τι σκέπτονται περί τούτου οι βιομήχανοι της Μόσχας και οι μεγάλοι χρηματισταί.

Η ψηφοφορία είνε ακόμη περιωρισμένη εν Βελγίω, το κοινοβούλιον δεν είνε ολιγώτερον παντοδύναμον εν Γερμανία, και οι αφελείς δύναται ακόμη να συγκινούνται εμπαθώς όπως επιτύχωσι την καθολικήν ψηφοφορίαν και την υπεροχήν του κοινοβουλίου, αλλά εν Βελγίω η καθολική ψηφοφορία, όπως εν Γερμανία η κοινοβουλευτική υπεροχή, δεν θα επέφερον ουδεμία μεταβολήν. Αι σχετικαί των κυβερνήσεις εισίν οι αληθείς αντιπρόσωποι των νοικοκυρικών συμφερόντων. Ο Βίσμαρ ήτο ισχυρότερος του κοινοβουλίου, διότι αρξάμενος του σταδίου του ως υπερασπιστής της αριστοκρατίας των γαιοκτημόνων, είχεν αλλάξη πολιτικήν. Κατασταθείς η προσωποποίησις των διεκδικήσεων των φεουδαρχών εγένετο ο κύριος.

Αλλ' ο δέκατος ένατος αιώνας έχει ακόμη εις το ενεργητικόν του μίαν άλλην κατάκτησιν την οποίαν πρέπει ν' αναφέρωμεν. Έχει, το πρώτον, αναγνωρίση τα δικαιώματα των εθνικοτήτων και εδώ ακόμη, το έργον του είνε εγγύς του ν' αποτελειωθή.

Η Ελλάς, ήτις εστέναζε υπό τον ζυγόν των Τούρκων, είνε ελευθέρα. Η Ιταλία, προ ολίγου ακόμη τετμημένη εις τεμάχια, είνε μία: ο ξένος δεν καταπατεί πλέον το έδαφός της. Η Ουγγαρία είνε ανεξάρτητος. Τα Βαλκανικά Κράτη δεν κυριαρχούνται πλέον υπό των Τούρκων. Μένουσιν ακόμη η Ιρλανδία και η Πολωνία αίτινες ζητούσι να κατακτήσωσι την ανεξαρτησίαν των, η Ιρλανδία, πάντοτε απειλουμένη υπό της ιδιοτροπίας του ρώσσου αυτοκράτορος, και αι μικραί σλαβικάι εθνότητες καταπιεζόμεναι σήμερον υπό την ουγγρικήν κυριαρχίαν, όπως οι Ούγγροι ήσαν το πάλαι υπό την γερμανικήν κυριαρχίαν, ενώ η Σερβία και η Βουλγαρία εισί τα παίγνια εις τας χείρας των δύο γειτόνων: ο εξάδελφος της Αυστρίας και ο εξάδελφος της Ρωσσίας.

Το ζήτημα τούτον των εθνικοτήτων δύναται να φανή μηδαμινόν, εις τους εργάτας της δυτικής Ευρώπης, οίτινες ευτυχώς δεν γνωρίζουσι τι είνε το να εξουσιάζεται τις υπό του ξένου, να βλέπη τις τον εαυτόν του εναντιωνόμενον εις τας έξεις του, επισκιαζόμενον υπό της επάρσεως του λεγομένου κυρίου, υπό του διαφοροτικού εθνικού χαρακτήρος του, υπό της περιφρονήσεώς του προς την κατακτηθείσαν φυλήν. Αλλα δι' εκείνους οίτινες υπέφερον εκ της τυραννίας ταύτης, η εθνική κυριαρχία πρωτεύει παντός άλλου.

Ο χωρικός ενώνεται μετά του τιμαριώτου εν κοινώ μίσει, λησμονών ότι ο συμπατριώτης του θα είνε όλως επίσης σκληρός όσον ο ξένος αφ' ότου θα είνε ο κύριος εις την σειράν του. Ολίγον ενδιαφέρει: μισεί τον ξένον, διότι πάν εν αυτώ, – ο τρόπος του τού ομιλείν, του βαδίζειν, του μεταχειρίζεσθαι τον κατακτηθέντα λαόν – τω είνε απεχθές. Εις έν έθνος υποταχθέν εις άλλο, η πρόοδος, η πορεία προς τα εμπρός, καταπνίγονται εν τω σπέρματι. Ιδέτε την Σερβίαν: ουδόλως κοινωνικόν ζήτημα εφόσον εκυβέρνα ο Τούρκος. Αλλ' ο Τούρκος απωθηθείς, το κοινωνικόν ζήτημα εγείρεται αίφνης. Ομιλήσατε σοσιαλισμόν εις τον Ιρλανδόν, θα σας απαντήσει: «Εκδιώξωμεν πρώτον τον Άγγλον». Έχει άδικον, βεβαίως έχει άδικον. Αλλά το φυλετικόν μίσος τον παραφέρει επί του συλλογισμού.

Η ιστορία ωσαύτως του δεκάτου εννάτου αιώνος είνε παρατεταμένον μαρτυρολόγιον των πατριωτών ζητούντων να χειραφετήσωσι τους λαούς από του ξένου ζυγού. Θαυμάζομεν σήμερον την ρωσικήν νεολαίαν, εκστασιούμεθα προ της αφοσιώσεώς της, κλαίομεν τας οδύνας της. Αλλ' ας μάθωμεν ότι ολαι αι οδύνας αύται είνε ολίγον πράγμα εν συγκρίσει προς εκείνο το οποίον υπέστησαν αι μυστικάι εταιρείαι της «νέας Ουγγαρίας», της «νέας Πολωνίας», της «νέας Ιταλίας» προπάντων, – νοικοκυραίοι και εργάται ηνωμένοι εν μια κοινή ιδέα, την χειραφέτησιν της πατρίδος.

(ακολουθεί)

(«Σοσιαλιστής», Αριθ. 53 Αθήνα Β' Φεβρουαρίου 1893).

*Από το βιβλίο "Ο Ήλιος της Αναρχίας ανέτειλε - Για μια ιστορία του αναρχικού κινήματος στον 'ελλαδικό' χώρο", Εκδόσεις Κουρσάλ, Ιούνης 2017.